

بررسی تاثیر مطبوعات بر وضعیت سرمایه اجتماعی جوانان شهر تهران ۱۳۸۹

(با تاکید بر اعتماد اجتماعی)

دکتر فریدون کامران^۱، دکتر مجید کفاشی^۲، مهدی اختر محقق^۳

چکیده:

پژوهش حاضر با عنوان «بررسی تاثیر مطبوعات بر وضعیت سرمایه اجتماعی جوانان شهر تهران ۱۳۸۹» (با تاکید بر اعتماد اجتماعی) است. هدف این پژوهش یافتن ارتباط بین میزان استفاده از مطبوعات و نوع مطالب مطبوعات با اعتماد اجتماعی است. در این بین تاثیر مطبوعات بر اعتماد اجتماعی در سه سطح: الف- اعتماد به خانواده ب- اعتماد به دوستان و آشنایان ج- اعتماد به گروهها و سازمانها در بین جوانان شهر تهران بررسی خواهد شد. روش تحقیق این پژوهش، پیمایشی و ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه است. نمونه مورد مطالعه ۳۹۰ نفر از جوانان سه منطقه از شهر تهران هستند که با روش نمونه گیری خوشه ای و با استفاده از روش ساده تصادفی انتخاب شده اند. برای انجام مباحث آمار توصیفی و استنباطی از نرم افزار SPSS استفاده شده است. نتایج این پژوهش بر وجود ارتباط مثبت بین میزان (زمان) استفاده از مطبوعات و اعتماد اجتماعی در بعد خانواده و دوستان و آشنایان و گروهها و سازمانها اشاره دارد به عبارت دیگر با افزایش میزان مطالعه میزان اعتماد اجتماعی نیز افزایش می یابد. از سویی دیگر بین اعتماد به مطالب مختلف مطبوعات (اجتماعی- سیاسی- فرهنگی- اقتصادی) و اعتماد اجتماعی در بعد خانواده و دوستان و آشنایان ارتباط از نوع مثبت وجود دارد اما بین اعتماد به مطالب مختلف مطبوعات (اجتماعی- سیاسی- فرهنگی- اقتصادی) و اعتماد اجتماعی در بعد گروهها و سازمانها رابطه ای وجود نداشت. بطور خلاصه می توان گفت که مطبوعات می توانند نقش مهمی در کاهش و یا افزایش اعتماد اجتماعی و به دنبال آن گسترش سرمایه اجتماعی در جامعه داشته باشند.

واژه های کلیدی: سرمایه اجتماعی، اعتماد اجتماعی، جوانان، شهر تهران

Study of Impact of the press on the social capital of the Youth in Tehran of 2011
(by emphasis on social Trust)

Dr, Ferydoo Kamran, Dr. Majid Kaffashi, Mehdi Akhtar Mohagheghi

ABSTRACT: This study is aimed at finding a correlation between the extent of using the press (reading of press) and the type of the press with the social trust.

For this purpose the impact of the press on the social trust is examined in three levels:

A) trust on family, B) trust on friends and acquaintances and C) trust on organizations by the youth in Tehran.

The research method is survey and means of gathering data is questionnaire and the sample population of the study is 390 young individuals from 3 different districts of Tehran which have been selected on cluster sampling and using random method.

The SPSS software has been employed for the descriptive and inferential statistic questions and the result of the study shows positive relationship between the extent of time spent on using the press and the extent of the social trust at the family, friends and organizational levels.

This means that by increasing the time spent on reading the press, the level of the social trust will also increase. On the other hand there is also a positive relationship between the different content of the press and the extent of the trust at family, friends and organizational levels but between the trust on different topics of the press (social, political, cultural and economic) and the social trust there was no relationship at the organizational level.

In short, it can be concluded that the press can play a major role in promoting or diminishing the social trust and consequently the social capital in the society.

Keywords: social capital, social trust, youth, Tehran

بیان مسئله

اگر چه ایده اصلی اعتماد اجتماعی مطالعه ارزشهای حاصله از تعاملات انسانها در جامعه است با این حال این مفهوم تا سال ۱۹۶۰ به کار گرفته نشد و در سال ۱۹۶۰ به وسیله "جیم جیکوفز" جامعه‌شناس شهری در مفهوم سرمایه اجتماعی مجددا مطرح شد.

وضعیت اعتماد اجتماعی گرچه بطور مستقل قابل سنجش است اما هدف نهایی در کسب اعتماد اجتماعی افزایش سرمایه اجتماعی در جامعه است اعتماد مقوله‌ای اکتسابی است که از طریق آموزش و تجربه در بستر جامعه حاصل می‌شود.

جامعه‌شناسان غربی با تکیه بر نظرسنجی‌ها می‌گویند که در بیشتر جوامع صنعتی و همچنین در حال توسعه، ما در بدترین حالت با بحران اعتماد و در خوشبینانه‌ترین حالت با فرهنگ شک و تردید مواجه هستیم. به گفته آنان این بحران روز افزون در وهله اول گریبان سیاستمداران و دولتمردان را می‌گیرد. مردم به حرف سیاستمداران و مقامات دولتی با دیده شک نگاه می‌کنند و انگیزه‌های آنان را زیر سوال می‌برند. جامعه‌شناسان بر این عقیده‌اند که بحران اعتماد چه واقعی و چه تخیلی، اثری تضعیف‌کننده بر ارکان جامعه و دموکراسی خواهد داشت. "کلمن" نقش رسانه‌ها را در باز تولید اعتماد اجتماعی مهم ارزیابی می‌کند رشد و افزایش اعتماد به اخبار تلویزیون و ثبات اعتماد به مطبوعات نشان می‌دهد که کاهش اعتماد به بعضی نهادها، ممکن است ناشی از قدرت فزاینده منبع و تفسیرکننده اطلاعات باشد.

رسانه‌های همگانی امروزه یکی از مهم‌ترین منابع تولید ارزشهایی همچون اعتماد و مشارکت اجتماعی‌اند. رایزمن معتقد است رسانه‌های همگانی حالت ایستای دنباله روی و هم‌رنگی اجتماعی را خنثی می‌کنند و افراد را بر می‌انگیزاند تا شخصا در مسائل اجتماعی درگیر شوند و در زندگی سیاسی مشارکت پیدا کنند. بودریا ردین هدایت را آنقدر قوی می‌داند که معتقد است رسانه‌ها قادرند فرهنگ را مانند یک شبه واقعیت همچون یک کالا در تبلیغات تولید کنند و یک فرا واقعیت را به عنوان فرهنگ و ارزش‌های اجتماعی جایگزین نمایند.

بنا بر آمار وزارت ارشاد و فرهنگ اسلامی در کشور هم‌اکنون ۳ هزار و ۱۳۴ نشریه به صورت روزنامه، هفته‌نامه، دوهفته‌نامه و ماهنامه و ... منتشر می‌شود و بر اساس همین آمار سرانه میزان مطالعه روزنامه در ایران ۴۰ دقیقه در روز

می‌باشد. این تعداد نشریه از لحاظ تنوع و همچنین میزان مطالعه مطبوعات اثرگذاری زیادی بر روی مخاطبان خود خواهند داشت. و بالطبع می‌توانند در کاهش و یا افزایش اعتماد اجتماعی اثرگذار باشند.

باید این نکته را در مطالعات سرمایه اجتماعی مد نظر داشت که علی‌رقم تعاریف متفاوتی از سرمایه اجتماعی، این تعاریف نقیض یکدیگر نیستند، بلکه مکمل یکدیگر محسوب می‌شوند.

جامعه ایران با تمام توانمندی‌هایی که در خود نهفته دارد، از یک بیماری مزمن رنج می‌برد. بیماری که در مقاطعی از تاریخ این سرزمین به گونه‌ای حاد و رنج‌آور بروز پیدا کرده است و اکنون نیز این بیماری خود را به صورت بحران‌آمیزی نمایان ساخته، «اعتماد اجتماعی» است. همانگونه که سرمایه‌های اقتصادی توانمندی یک جامعه را در عرصه «تولید ثروت» ظاهر می‌سازد، «سرمایه‌های اجتماعی نیز یک جامعه را قادر به خلق، حفظ و توسعه هنجارها و ارزش‌های خود ساخته و در یک کلام «تولید منزلت» در آن جامعه را ممکن می‌سازد. «بحران اعتماد» بیماری است که جامعه ایران از آن به شدت رنج می‌برد.» (اختر محقی، ۱۳۸۵: ۱۱۸)

اعتماد و مشارکت اجتماعی از مقولات اصلی سرمایه اجتماعی است هر چقدر میزان مشارکت و اعتماد از روابط بسته و خانوادگی به سطوح بزرگتر اجتماع کشیده شود، از ارزش و اعتبار بیشتری برخوردار خواهد شد.

سازمان ملل متحد همه ساله آمار شاخصهای زندگی و توسعه‌یافتگی در کشورها را منتشر می‌کند در این بین کشورهایی که از شاخص بالاتری برخوردارند از تعدد و تنوع مطبوعات و میزان مطالعه بالایی برخوردارند.

یکی از منابع سه‌گانه اطلاعات رسانه‌های جمعی هستند که علاوه بر تولید اطلاعات، تفسیر و آموزش را نیز همراه آن می‌کند. کاهش اعتماد به بعضی نهادها، ممکن است ناشی از قدرت فزاینده رسانه‌ها، به عنوان منبع و تفسیر کننده اطلاعات باشد.

از آنجایی که درصد زیادی از جمعیت کشور را جوانان تشکیل می‌دهند یافتن ارتباط بین مطبوعات و سرمایه اجتماعی حایز اهمیت است چرا که در صورتی که بتوانیم رابطه بین اجزا سرمایه اجتماعی و ابعاد استفاده از مطبوعات را شناسایی کنیم با تقویت این شاخصها هم می‌توان میزان اعتماد اجتماعی در کشور را افزایش داد و هم بر غنای کمی و کیفی مطبوعات افزود بدین ترتیب این تحقیق خواهد توانست راهکارهایی جهت ارتقای اعتماد اجتماعی و مطبوعات ارائه دهد.

تعاریف مفاهیم

مشارکت اجتماعی

مشارکت را می توان حرکت آگاهانه، فعال، آزاد و مسئولیت آوری دانست که برای تمشیت او در جامعه ضروری است. "مشارکت را نوعی کنش هدفمند داشته اند که در فرآیند تعاملی بین کنشگر و محیط اجتماعی او در جهت نیل به هدفهای معین و از پیش تعیین و تعریف شده نمود پیدا می کند. در نگاهی دیگر مشارکت را فرآیند آگاهانه تقسیم قدرت و منابع کمیاب و فراهم سازی فرصت برای رده های پایین جمعیتی برای بهبود شرایط زندگی آنها عنوان نموده اند. وقتی مشارکت را به منزله فرا گرد نیرومند سازی در نظر می گیریم مشارکت مبتنی بر سه ارزش، سهم کردن مردم در قدرت و اختیار، راه دادن مردم برای نظارت بر سرنوشت خویش و باز گشودن فرصتهای پیشرفت به روی رده های زیرین جامعه خواهد بود. حاصل آن تسهیل در شنیدن صدای دیگران، احساس مالکیت نمودن، از میان بردن حاشیه نشینی، نیرومند ساختن ناتوان و درهم شکستن فرهنگ سکوت خواهد بود" (طوسی، ۱۳۷۰، ۸)

نمود عینی مشارکتی نهادهای مشارکتی چون انجمن ها، گروهها، سازمانهای غیر دولتی و هستند.

سرمایه اجتماعی^۱

سرمایه اجتماعی از مفاهیم نوینی است که امروزه در بررسیهای اقتصادی و اجتماعی جوامع مدرن مطرح گردیده است. از سرمایه اجتماعی تعاریف متعددی ارائه شده است. سرمایه اجتماعی مفهومی جدید است که از سالهای ۱۹۹۰ برای نخستین بار از سوی جامعه شناسان فرانسوی و آمریکائی توکویل، بوردیو، کلمن، پاتنام و... مطرح گردید.

«سرمایه اجتماعی اصطلاحی است که گاه در معنای وسیع به کار می رود و ثروت اجتماعی و یا حتی درآمد اجتماعی از آن برمی آید و گاه در فضای محدود که منابع و تجهیزات غیر فردی و غیر خصوصی را شامل می شود. بدین معنی، سرمایه اجتماعی آن چیزی است که با سرمایه جامعه پدید آمده و مورد استفاده همگان است نظیر راههای ارتباطی، تجهیزات انتقال پیام و...» (ساروخانی، ۱۳۷۰: ۶۸۵)

بانک جهانی سرمایه اجتماعی را پدیده ای می داند که حاصل تأثیر نهادهای اجتماعی، روابط انسانی و هنجارها بر روی کمیت و کیفیت تعاملات اجتماعی است و تجارب این سازمان نشان داده است که این پدیده تأثیر قابل توجهی بر اقتصاد و توسعه کشورهای مختلف دارد.

^۱ Social capital

سرمایه اجتماعی بر خلاف سایر سرمایه‌ها به صورت فیزیکی وجود ندارد بلکه حاصل تعاملات و هنجارهای گروهی و اجتماعی بوده و از طرف دیگر افزایش آن می‌تواند موجب پایین آمدن جدی سطح هزینه‌های اداره جامعه و نیز هزینه‌های عملیاتی سازمانها گردد.

فوکویاما شاخص‌های سرمایه اجتماعی را اعتماد، شکیبایی، برابری، قانون مداری، عضویت در گروه‌ها و فعالیت‌های اجتماعی، سطح بالای دانش عمومی، آموزش‌های حرفه‌ای گسترده و عمومی، موفقیت‌های علمی - پژوهشی بیان می‌دارد و نقطه مقابل آن یعنی فقدان سرمایه اجتماعی را مساوی با وجود نژادپرستی، پارتی بازی، آشنا پروری، بی تفاوتی، تبعیض جنسی، طلاق، فروپاشی خانواده، افت تحصیلی، سوء استفاده جنسی، آدم کشی، اعتیاد و پخش مواد مخدر می‌داند.

اعتماد اجتماعی^۱

اعتماد در قانون انگلیسی - آمریکائی ارتباط بین اشخاص است در شرایطی که یکی دارای قدرت و مدیریت و دارای و دیگری خواهان بهره‌بری از این امتیازات است.

فرانسیس فوکویاما این نوع اعتماد ساختگی از نظر گوپر را در تقسیم بندی منابع سرمایه اجتماعی در دسته منابع ساخته شده و عقلانی قرار می‌دهد. «نهایی‌ترین شکل ساخت بندی عقلانی را دولت‌های کمونیستی نظیر اتحادیه جماهیر شوروی (سابق) و چین بر عهده داشتند... بلشویک‌ها نه تنها امیدوار بودند که نهادهای رسمی سیاسی و اقتصادی را جمع‌گرا کنند، بلکه علاوه بر آن می‌خواستند یک انسان‌شورایی طراز نوین بیافرینند که از منافع شخصی خودخواهانه تغییر مسیر دهد و به سمت سعادت تمامی بشریت جهت یابد... تجربه برنامه هفتاد ساله به این عظیمی در زمینه سازندگی اجتماعی، با شکست کامل رو به رو شد و همه این را می‌دانند. میلیاردها روبل و سالها نیروی انسانی برای تهرج و تبلیغ و اجتماعی کردن سوگیرانه منجر به این شد که جمعیت خودخواه‌تر، در هم رفته‌تر و فردگراتر از دوره قبل از بلشویک‌ها شدند.» (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۹۸)

آنتونی گیدنز اعتماد را «اتکاً یا اطمینان به نوعی کیفیت یا صفت یک شخص - چیز یا اطمینان به حقیقت یک گفته است» (گیدنز، ۱۳۷۷: ۳۷)

گیدنز در تفسیری که از دنیای مدرن دارد جایگاه خاصی را برای اعتماد قایل است شاید بتوان گفت او در بین اندیشمندان اجتماعی - سیاسی مشخص‌ترین فردی است که با صراحت حرکت به سوی توسعه را از منظر اعتماد می‌نگرد. او شکل اعتماد در جوامع مدرن را متفاوت از جوامع پیش از مدرن می‌داند و «اعتماد فعال» را معرفی می‌کند. چرا که به طور مثال در جهان قدیم فقط حدود سی سال پیش اگر شما مرد یا زن بودید نقش‌های معینی را در جامعه داشتید که رابطه شمارا تثبیت می‌کردند و این رابطه‌ها بر مبنای همان نهادهای از پیش مستقر بنا می‌شد. اما اکنون باید روابط را بر مبنای ارتباط ساخت. یعنی باید اعتماد دیگری را جلب کرد.

مبانی نظری تحقیق

مبانی نظری تحقیق نقش مهمی را در تحلیل علمی تحقیق ایفا می‌نماید. در این رابطه محقق یا از بین‌دیدگاه‌های موجود، یکی یا چند نظریه که با موضوع تحقیقش تناسب بیشتری دارد، انتخاب می‌کند و سعی در ارائه نگرشی نو دارد.

جیمز ساموئل کلمن^۱

جیمز کلمن، جامعه‌شناسی است که به نقش سرمایه اجتماعی در آفرینش سرمایه انسانی و پیامدهای آموزشی آن توجه کرده است. او یک توصیفی کارکردی از سرمایه اجتماعی را ارائه داده است. به این ترتیب که سرمایه اجتماعی یک جوهره مجرد ندارد بلکه یک گستره متفاوتی از وجودهاست که دو ویژگی عام دارد، اولی جوهره ساختاری و دومی جوهره کنش‌مندی آن است که دو بعد ساختاری و کنشی را به هم متصل می‌کند

کلمن در دسته اندیشمندانی است که پیرو نظریه تلفیقی سطوح خرد و کلان در تبیین پدیده‌های اجتماعی است. بنابر الگوی تلفیقی کلمن، نظام اجتماعی زمینه رفتار و کنش فردی را تعیین می‌کند، ولی در مرحله بعد، رفتار و کنش هدفدار و جهت‌مند کنشگران اجتماعی، جهت و شکل نظام اجتماعی را به صورتی نو پدید می‌آورد. او معتقد است کنش اجتماعی هم به وسیله کنشگران حقیقی یا شخص صورت می‌پذیرد و هم به وسیله کنشگران حقوقی - نهادی و جمعی. بدین ترتیب کلمن که با الهام از تلفیق نظریه کنش پارسونز با نظریه نظام‌ها، نگرش روش شناختی خود را آغاز کرده است، به نقد پارسونز می‌پردازد و معتقد است «پارسونز اشتباه کرد که نظریه کنش خود را رها کرد و به جایش کارکرد گرایي ساختاری را برگزید. استدلال بنیادی کلمن این است که «ما نباید مفاهیم غایت، هدفمندی و حفظ تعادل را دور

بیندازیم، بلکه این مفاهیم را تنها باید در سطح کنشگران در داخل نظام اجتماعی بکار ببریم و از کاربرد آنها در مورد خود نظام اجتماعی پرهیز کنیم» (ریتزر، ۱۳۸۰: ۵۳۶)

بدین سان، کلمن بر آن است که نظریه کنش را به ریشه‌های سطح خرد آن برگرداند، هر چند که او نیز مانند پارسونز بر این نظر بود که کنشگران هم می‌توانند اشخاص حقیقی باشند و هم کنشگران حقوقی نظریه تلفیقی کلمن می‌کوشد تا جهت تبیین ساختار اجتماعی بر چگونگی پیوند سطوح خرد و کلان (کنشگران حقیقی و حقوقی) تأکید و آن را توصیف نماید..

آنتونی گیدنز

گیدنز به عنوان متفکری پرکار سرسختانه با انگیزه‌های علمی - حرفه‌ای خود به کنکاش مسائل جامعه‌مدرن پرداخته و راه‌های عملی نیز برای کاهش تبعات مدرنیته ارائه می‌دهد.

او معتقد است هر چیزی در زندگی اجتماعی، از آنچه سیستم‌های جهانی در بر می‌گیرند، تا آنچه وضعیت فکری یک فرد محسوب می‌شود در یک کردار^۱ (راه و رسم) اجتماعی بوجود می‌آید. او براهمیت کردار اجتماعی تأکید دارد و معتقد است زندگی جمعی و بسیاری از جنبه‌های خصوصی زندگی در همین راه و رسم‌ها ساختمان می‌شود.

گیدنز در قواعد روش شناختی بر تأثیر زمان و مکان بر ساخت اجتماعی وابسته کنش افراد تکیه می‌کند. «گیدنز نقطه آغاز هستی شناختی را نه آگاهی می‌داند و نه ساختار اجتماعی، بلکه دیالکتیک میان فعالیت‌ها و شرایط است که در زمان و مکان رخ می‌دهد. گیدنز هر چند به آگاهی یا استعداد بازاندیشی می‌پردازد اما معتقد است که کنشگر انسانی با وجود استعداد بازاندیشی موجود صرفاً خودآگاهی نیست. بلکه جریان جاری فعالیت‌ها و شرایط را بازتاب می‌کند. هستی‌شناسی زمانی - مکانی گیدنز به او اجازه می‌دهد که نه تنها به تمایز خرد و کلان بپردازد بلکه این دو سطح را به شیوه‌ای تاریخی، فراگردی و پویامورد بررسی قرار دهد.» (ریتزر، ۱۳۸۰: ۶۰۰)

اعتماد بنیادین چیزی است که موجد احساس امنیت وجودی بوده و راهبر انسان در نقل و انتقالها، بحر آنها، خطرات حاصل از زندگی اجتماعی و بالاخره کلیه ارتباطات اجتماعی انسان می‌باشد. «اعتماد بنیادین، در ارتباط با خطرهای احتمالی یا واقعی ناشی از کنش‌ها و واکنش‌های متقابل، همچون غربال عمل می‌کند و بطور کلی پشت بند عاطفی نوعی پوسته محافظ یا پیله حمایتی است که همه افراد عادی در جریان رویارویی با مسایل زندگی روزمره، خود را در

پناه آن قرار می‌دهند... پيله حفاظتی به منزله سرپوش گذاشتن بر تمام رویدادهای احتمالی است که می‌توانند تمامیت جسمانی یا روانی فرد انسانی را به خطر بیندازند. سد محافظتی که پيله حمایتی به وجود می‌آورد ممکن است زیر ضربات حوادثی که احتمالات منفی خطر کردن‌های جاری، پدید می‌آورند، بطور موقت یا برای همیشه، ترک بردارد.» (اختر محقی، ۱۳۸۵: ۸۲)

گیدنز سلامتی انسان را در وجود احساس مثبت از امنیت وجودی می‌داند. عدم امنیت وجودی در سطح فردی و اجتماعی از هم گسیختگی نظام اجتماعی را به دنبال می‌آورد. تکیه گاه اصلی برقراری امنیت وجودی نیز در هر دو سطح خرد و کلان مفهوم کلیدی اعتماد در دیدگاه گیدنز است. اعتماد هم به اشخاص و هم به نظام‌های مجرد مورد نظر است که منظور او از نظام‌های مجرد، نشانه‌های سمبلیک و نظام‌های کارشناسی - تخصصی است.

رابرت پاتنام^۱

پاتنام از محققین اخیر سرمایه اجتماعی است. تأکید عمده وی به نحوه تأثیر سرمایه اجتماعی بر رژیم‌های سیاسی و نهادهای دموکراتیک مختلف است. پاتنام سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از مفاهیمی مانند اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها می‌داند که موجب ایجاد ارتباط و مشارکت بهینه اعضای یک اجتماع شده و در نهایت منافع متقابل آنان را تأمین خواهد کرد. از نظر وی اعتماد و ارتباط متقابل اعضا در شبکه، به عنوان منابعی هستند که در کنش‌های اعضای جامعه موجود است.

در فقدان اعتماد هیچ شفافیتی در قراردادهای و بنابراین هیچ نیرویی برای اجرای قوانین وجود نخواهد داشت و در این شرایط تعهدات و حتی پول هم دیگر مورد قبول واقع نمی‌شود، چرا که می‌تواند تقلبی باشد. اعتماد همکاری را تسهیل می‌کند و خود همکاری نیز اعتماد را سبب می‌شود. انواع اعتماد: پاتنام در مباحث‌اش به دو نوع اعتماد اشاره دارد: الف) اعتماد شخصی: در جوامع کوچک و به هم پیوسته اعتماد بر اساس شناختی است از خلق و خوی، گذشته فردی، انتخاب‌های ممکن و حدس ناشی از تبعات عدم اعتماد. برنارد ویلیامز این اعتماد را «اعتماد صمیمانه» نام می‌نهد. یعنی اعتمادی که به آشنایی نزدیک با این فرد بستگی دارد.

ب) اعتماد اجتماعی: در جوامع بزرگ و پیچیده که مناسبات بین افراد نیز پیچیده و گسترده است، اعتماد شخصی به تنهایی راه ساز نیست و نیاز به اعتماد اجتماعی (تعمیم یافته) ضرورت پیدا می‌کند. اعتماد اجتماعی در جوامع مدرن از دو منبع مرتبط یعنی هنجارهای معامله متقابل و شبکه‌های مشارکت مدنی ناشی می‌شود.

فرانسیس فوکویاما^۱

فوکویاما سرمایه اجتماعی را مجموعه هنجارهای موجود در سیستم های اجتماعی می‌داند که موجب ارتقای سطح همکاری اعضای آن جامعه است و موجب پایین آمدن سطح هزینه‌های تبادلات و ارتباطات خواهد شد. بر این اساس مفاهیمی نظیر جامعه مدنی و نهادهای اجتماعی نیز دارای ارتباط مفهومی نزدیکی با سرمایه اجتماعی می‌گردند.

فوکویاما به جای سنجش و اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی به عنوان یک ارزش مثبت فقدان سرمایه اجتماعی که مترادف با بروز انحرافات اجتماعی است روش جایگزین قرار می‌دهد و شاخص‌های آن رامیزان جرم و جنایت، فروپاشی خانواده، مصرف مواد مخدر، طرح دعاوی و دادخواهی، خودکشی، فرار از پرداخت مالیات و موارد مشابه در نظر می‌گیرد و فرض را بر این می‌گذارد که چون سرمایه اجتماعی وجود هنجارهای رفتاری مبتنی بر تشریک مساعی را منعکس می‌کند، انحرافات اجتماعی بالفعل نیز بازتاب نبود سرمایه اجتماعی خواهد بود. اطلاعات آماری انحرافات اجتماعی گرچه به ندرت بی‌اشکال است اما در سطح مقایسه پذیری فراوان و قابل استفاده هستند. او با استفاده از این روش و شاخص‌های مذکور اطلاعات و آمار موجود از دهه ۵۰ تا دهه ۹۰ آمریکا رادر مقایسه با چند کشور صنعتی مورد مطالعه قرار داد او برخلاف پاتنام که شیوه مستقیم و از طریق طرح چند سؤال سعی در اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی داشت، تبعات فقدان سرمایه اجتماعی را محور مطالعه خود قرار داد. بدین ترتیب که وجود آمار بالای فرزندان نامشروع، طلاق، قتل و جرائم، خودکشی و غیره نشانه‌هایی از نبود روحیه دموکراسی، اعتماد و سرمایه اجتماعی تلقی کرد.

«از نظر فوکویاما اعتماد، به عنوان یک انتظاری است که ناشی از وجود جامعه‌ای صادق، با روحیه تعاون و بر پایه تقسیم ارزشها در بین اعضای جامعه است. اعتماد نقش بسیار مهمی را در فهم و ادراک رفتار جمعی مناسب ایفا می‌کند. اعتماد سازماندهی خودبخودی را در سازمانهای خودیاری ایجاد می‌نماید. بسیاری از شرکتهای بزرگ بر مبنای اعتماد به اهداف بزرگی رسیده‌اند. در مقابل در فرهنگهای با اعتماد کم تجارت را کد مانده است و در حد روابط خویشاوندی بسته و محدود است. در فرهنگهای با اعتماد بالا، مردم با اشکالی مختلفی از ساختها مشارکت دارند و از این طریق توان

حرفه‌ای خود را ارتقا بخشیده‌اند. اعتماد از نظر فوکویاما محور اصلی و کلیدی در توسعه و رونق اقتصادی است.» (اختر محقی، ۱۳۸۵: ۵۸)

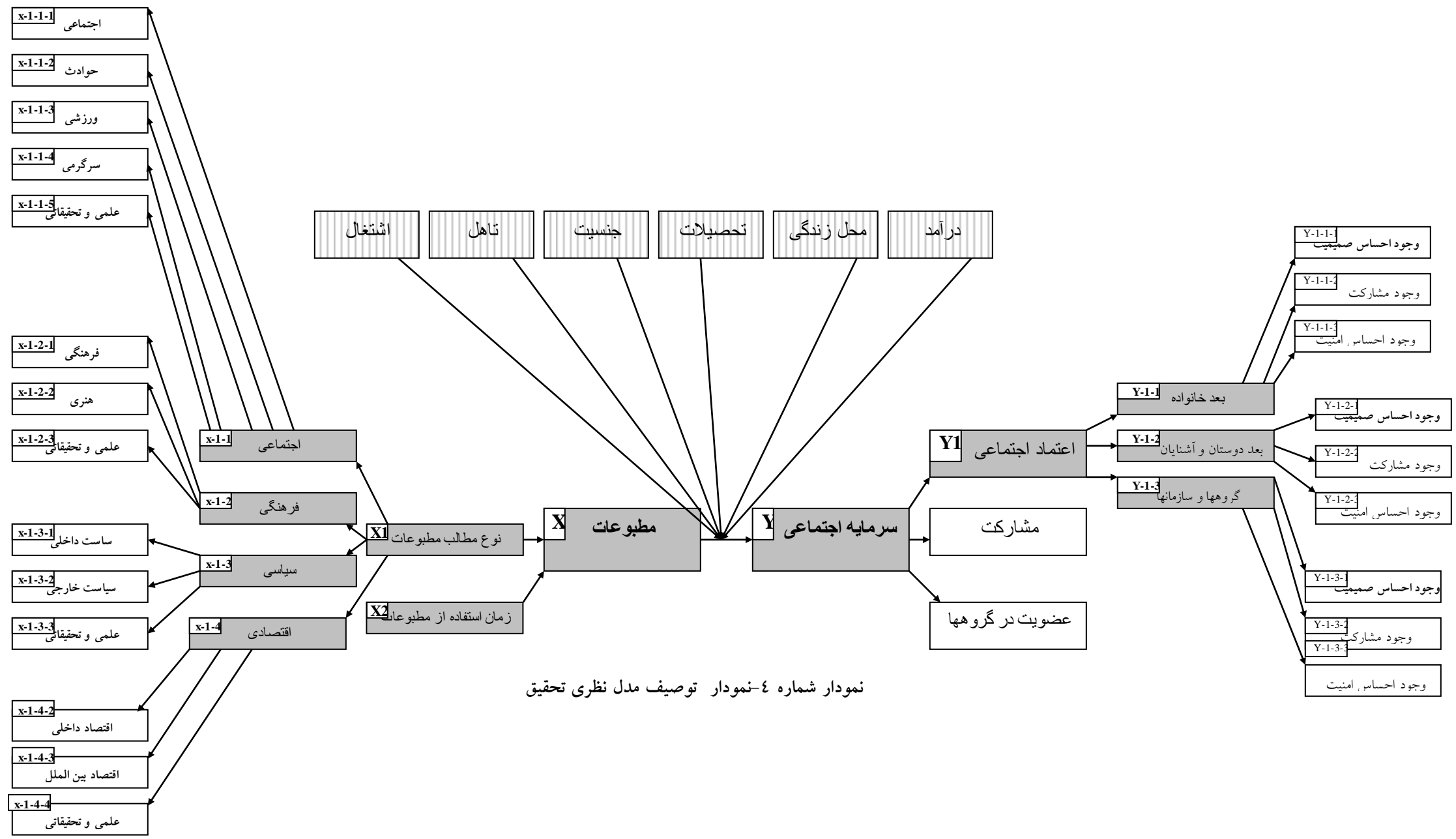
او معتقد است قبل از ورود به هر سیستم تجاری یا اجتماعی، باید اطلاعات کافی درباره شبکه‌های اعتماد موجود در آن سیستم و ویژگی‌های آن به دست آورد. زیرا اعتماد را پایه هر گونه مبادلات اقتصادی و اجتماعی می‌داند.

چارچوب نظری تحقیق

در بخش چارچوب نظری تحقیق از نظریات و تئوریهای مختلفی کمک گرفته شده است و اعتماد اجتماعی به عنوان شاخص اصلی برای اندازه‌گیری و تحلیل وضعیت سرمایه اجتماعی که مورد قبول و اذعان همه متفکرین بحث سرمایه اجتماعی است، در نظر گرفته شده است. بر این اساس و با توجه به مبانی نظری تحقیق از نظرات جیمز کلمن، رابرت پاتنام، فرانسیس فوکویاما و آنتونی گیدنز جهت بحث و بررسی فرضیات تحقیق استفاده شده است که در جدول زیر مشخص می‌باشد.

جدول شماره ۱- جدول شاخصهای اعتماد اجتماعی از دیدگاه نظریه پرداز

تعریف نظریه پرداز از اعتماد اجتماعی	شاخصهای بنیانی نظریه پرداز	تحلیل فرضیه	نظریه پردازان
افزایش اعتماد، بهره‌وری سازمانها ی خدماتی و تولیدی و مشروعیت حکومتها را افزایش می‌دهد	تعهدات و انتظارات، ظرفیت بالقوه اطلاعات، هنجارها و ضمانتهای اجرایی موثر، روابط قنطار و سازمان اجتماعی انطباق پذیر	فرضیه دوم	جیمز کلمن
اعتماد اجتماعی یکی از اجزا تشکیل دهنده سرمایه اجتماعی است که توان صلاح و ارتقاء کارکرد مناسب جامعه را از طریق ایجاد زمینه اعمال هماهنگ داراست	تعهد و اعتماد متقابل و ارزشهای مشترک میان افراد و احساس تعلق و تعاملات اجتماعی	فرضیه دوم فرضیه پنجم	رابرت پاتنام
اعتماد اجتماعی از اجزا سرمایه اجتماعی است و اعتماد به مجموعه معینی از هنجارها یا ارزشهای غیر رسمی است که اعضای گروهی که همکاری و تعاون میانشان مجاز است در آن سهیم هستند	هنجارهای غیررسمی، صداقت و اعتماد	فرضیه اول فرضیه ششم	فرانسیس فوکویاما
اعتماد بنیادین چیزی است که موجب احساس امنیت وجودی بوده و راهبر نسان در نقل و انتقالها، بحر آنها، خطرات حاصل از زندگی اجتماعی و بالاخره کلیه ارتباطات اجتماعی انسان می‌باشد.	منیت وجودی، کردار ا دیالکتیک فعالیتهای نسان	فرضیه سوم فرضیه چهارم	آنتونی گیدنز

نمودار شماره ۴-نمودار توصیف مدل نظری تحقیق

روش پژوهش

در این تحقیق به اقتضای موضوع و با توجه به امکانات پژوهش روش پیمایش به منزله مناسبترین و روش اصلی پژوهش و روش اسنادی نیز مکمل مراحل مختلف پژوهش خواهد بود.

روش پیمایش^۱

هر روش پژوهش اگر بدرستی و با آموزش کافی که از قبل در نظر گرفته شده بکار گرفته شود، توانایی پرداختن و شکافتن موضوع را بدرستی خواهد داشت. اساساً آنطور که ماکس وبر نیز بر آن تاکید دارد موضوع پژوهش تعیین کننده روش پژوهش خواهد بود. علاوه بر مطالعات متعدد جهانی که ارزش سنجی‌ها از جمله سنجش اعتماد و مشارکت را با روش پیمایش مطالعه کرده‌اند که در ادبیات این پژوهش نیز مورد استفاده قرار گرفته‌اند. مطالعات نگرش‌سنجی و ارزش سنجی در ایران نیز به همین شیوه صورت پذیرفته است.

ابزار تحقیق

از آنجا که اطلاعات مورد نیاز پژوهش با توجه به تعاریف عملیاتی تحقیق هم در بعد نظری است و هم در بعد جامعه آماری، لذا ابزار اصلی پژوهش پرسشنامه است.

ابزار این پژوهش یک پرسشنامه بر اساس تحقیقات پیشین پژوهشگر و شامل ۴۷ گویه است

ویژگی‌های جمعیت آماری تحقیق

در این تحقیق جمعیت آماری جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله شهر تهران می‌باشند که بر اساس آمار منتشره از سوی شهرداری تهران در سال ۱۳۸۵، ۲۸۷۷۴۹۱ نفر می‌باشد.

نمونه آماری این تحقیق تعداد ۳۹۹ نفر از جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله ساکن سه منطقه شامل مناطق ۱، ۱۰ و ۱۹ می‌باشند که از هر منطقه تعداد ۱۳۳ نفر به شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شده‌اند.

تعداد نمونه بر اساس فرمول کوکران ۳۹۸ نفر تعیین گردیده است. و بر اساس خوشه‌ای تصادفی می‌باشد. که جهت بهتر شدن روند تقسیم تعداد نمونه بدست آمده یک نمونه به حجم کلی آن اضافه گردید و تعداد به ۳۹۹ نفر افزایش یافت. با توجه به اینکه متغیر محل سکونت و درآمد از متغیرهای تعدیل گر بر روی سرمایه اجتماعی هستند و بالطبع

محل سکونت نیز ارتباط نزدیکی با میزان درآمد دارد و با توجه به تجربیات پیشین محقق این تحقیق در این تحقیق شهر تهران به سه منطقه بالا متوسط و پایین تقسیم گردید.

ملاک تقسیم بندی بر اساس میانگین قیمت ملک در مناطق ۲۲ گانه شهر تهران بر اساس آمار سال ۱۳۸۸ بود. بدین ترتیب بر اساس این میانگین‌ها (میانگین قیمت و پرس‌وجو از لحاظ اعتباری این قیمت‌ها از بنگاهداران)، تهران به ۷ ناحیه تقسیم و سپس این ۷ ناحیه به سه گروه با قیمت بالا، متوسط و پایین تقسیم گردید و بر اساس قرعه کشی سه بخش انتخاب و از این سه بخش از هر بخش یک منطقه و در مجموع سه منطقه شامل مناطق ۱، ۱۰ و ۱۹ انتخاب گردیده و پس از آن سه محله از هر منطقه بر اساس قرعه کشی انتخاب شده است و بعد از آن یک محله انتخاب گردید و از این محله نیز یک بعد و از این بعد یک بلوک انتخاب و در نهایت از هر بلوک تعداد ۱۳۳ پلاک و واحد انتخاب شد و این عمل در هر سه منطقه تکرار گردید.

روش پژوهش

روش پژوهش تعیین کننده تکنیک (فن) بکار رفته در کسب اطلاعات است. از آنجا که اطلاعات مورد نیاز پژوهش هم در بعد نظری است و هم در بعد جامعه آماری، لذا فن اصلی پژوهش پرسشنامه و مصاحبه و فن تکمیلی کتابخانه‌ای است. همچنین در اکثر پژوهش‌های در زمینه سرمایه اجتماعی از فن پرسشنامه استفاده گردیده همانند پژوهش‌های بانک جهانی که به صورت پرسشنامه‌ای مفصل تهیه گردیده بود.

در این پژوهش پس از بررسی و بهره‌گیری از پرسشنامه‌های تدوین شده در این زمینه، پرسشنامه‌ای تهیه و در آن انواع پرسشهای باز و بسته بر اساس نیاز و با توجه به اهداف و فرضیات پژوهش آورده شده است

روش‌های آماری پژوهش

پس از بررسی روش‌های آماری و با توجه به موضوع و فرضیات و چارچوب تئوریک پژوهش نوبت به ارائه روش‌های آماری است.

این پژوهش برای شناخت نظرات پاسخگویان ملزم به استفاده از جداول توزیع فراوان، ضرایب همبستگی، آزمون خی دو، فاکتور آنالیز و انواع نمودارها برای توضیح و تفسیر داده‌ها بوده است.

جدول شماره ۲- جدول معرفی متغیر وابسته و مستقل و آماره پژوهش

دلیل انتخاب این آماره	آماره انتخاب شده	متغیر مستقل		متغیر وابسته			شماره فرضیه	
		نوع متغیر وابسته	متغیر مستقل	نوع گویه متغیر وابسته				
				پس از تجمیع	قبل از تجمیع	تعداد گویه		
این ضریب میزان همبستگی بین دو متغیر فاصله‌ای یا نسبی را محاسبه کرده مقدار آن بین +۱ و -۱ می‌باشد	ضریب همبستگی پیرسون	فاصله‌ای	میزان استفاده از مطبوعات	شبه فاصله‌ای	رتبه‌ای	۱۰	اعتماد اجتماعی در بعد خانواده	۱-۱
این ضریب میزان همبستگی بین دو متغیر فاصله‌ای یا نسبی را محاسبه کرده مقدار آن بین +۱ و -۱ می‌باشد	ضریب همبستگی پیرسون	فاصله‌ای	میزان استفاده از مطبوعات	شبه فاصله‌ای	رتبه‌ای	۱۰	اعتماد اجتماعی در بعد دوستان و آشنایان	۲-۱
این ضریب میزان همبستگی بین دو متغیر فاصله‌ای یا نسبی را محاسبه کرده مقدار آن بین +۱ و -۱ می‌باشد	ضریب همبستگی پیرسون	فاصله‌ای	میزان استفاده از مطبوعات	شبه فاصله‌ای	رتبه‌ای	۱۰	اعتماد اجتماعی در بعد گروهها و سازمانها	۳-۱
این ضریب میزان همبستگی بین دو متغیر فاصله‌ای یا نسبی را محاسبه کرده مقدار آن بین +۱ و -۱ می‌باشد	ضریب همبستگی پیرسون	شبه فاصله‌ای	اعتماد به نوع مطالب مطبوعات	شبه فاصله‌ای	رتبه‌ای	۱۰	اعتماد اجتماعی در بعد خانواده	۱-۲
این ضریب میزان همبستگی بین دو متغیر فاصله‌ای یا نسبی را محاسبه کرده مقدار آن بین +۱ و -۱ می‌باشد	ضریب همبستگی پیرسون	شبه فاصله‌ای	اعتماد به نوع مطالب مطبوعات	شبه فاصله‌ای	رتبه‌ای	۱۰	اعتماد اجتماعی در بعد دوستان و آشنایان	۲-۲
این ضریب میزان همبستگی بین دو متغیر فاصله‌ای یا نسبی را محاسبه کرده مقدار آن بین +۱ و -۱ می‌باشد	ضریب همبستگی پیرسون	شبه فاصله‌ای	اعتماد به نوع مطالب مطبوعات	شبه فاصله‌ای	رتبه‌ای	۱۰	اعتماد اجتماعی در بعد گروهها و سازمانها	۳-۲

اعتبار و پایائی پژوهش

اعتبار و پایائی پژوهش از ابزارهای مهم و حیاتی هر پژوهش به حساب می‌آیند. که به کمک آنها می‌توان به نتایج بدست آمده از پژوهش اعتماد کرد. بوسیله اعتبار پژوهش می‌توان به نتیجه بدست آمده از پژوهش اطمینان کرد.

اعتبار محتوا^۱

اعتبار محتوا به معنای استفاده از ابزارهای سنجش معتبر در سایر پژوهش‌های مشابه است.

در پژوهش حاضر نیز با استفاده و مورد توجه قرار دادن پژوهش‌های پیشین سعی گردیده است اعتبار محتوایی پژوهش حاضر حفظ گردد.

پایائی پژوهش^۲

برای محاسبه پایائی پژوهش روش‌های مختلفی وجود دارد. در پژوهش حاضر پایائی پژوهش به روش آلفای کرنباخ صورت گرفته است.

مناسب‌ترین روش برای سنجش روایی طیف لیکرات آلفا است که مبتنی بر ماتریس همبستگی بین‌گویه‌ای است. آلفای کرنباخ بین صفر و یک در نوسان است و هرچقدر به یک نزدیکتر باشد نشانه اعتبار بالاتر آن است و هرچقدر به صفر نزدیک باشد دلیل بر کم بودن اعتبار آن است و ضریب آلفای قابل قبول برای یک طیف آن است که بالای ۰.۷۰٪ باشد. پژوهش حاضر با استفاده از روش آلفای کرنباخ در دو مرحله صورت گرفت. مرحله اول: با انجام تست مقدماتی (پیش‌آزمون) از ۳۳ نفر پاسخگو انجام شد. مرحله دوم: مربوط به تحقیق بود. با ۳۹۹ نفر پاسخگو پرسشنامه به عمل آمد و ضرایب حاصل از آن به شرح زیر است

جدول شماره ۳ - ضریب آلفای کرنباخ گویه های پژوهش

آلفای کرنباخ	
۰,۸۴۸	اعتماد اجتماعی در بعد خانواده
۰,۷۰	اعتماد اجتماعی در بعد دوستان و آشنایان
۰,۷۷۶	اعتماد اجتماعی در بعد گروهها و سازمانها

مشخصات فردی پاسخگویان

تعداد ۲۰۷ نفر معادل ۵۱٫۹ درصد پاسخگویان مرد و تعداد ۱۹۲ نفر معادل ۴۸٫۱ درصد پاسخگویان زن بودند.

تعداد ۴۵ نفر معادل ۱۱٫۳ درصد پاسخگویان ۲۰-۱۸ ساله، تعداد ۱۵۴ نفر معادل ۳۸٫۶ درصد ۲۱ تا ۲۳ ساله، تعداد ۱۱۴ نفر معادل ۲۸٫۶ درصد ۲۴ تا ۲۶ ساله و تعداد ۸۶ نفر معادل ۲۱٫۶ درصد ۲۷ تا ۲۹ ساله بودند.

تعداد ۲۳۶ نفر معادل ۵۹٫۱ درصد پاسخگویان مجرد، تعداد ۱۴۴ نفر معادل ۳۶٫۱ درصد متأهل و تعداد ۱۹ نفر معادل ۴٫۸ درصد وضعیت سایر داشتند.

تعداد ۶۷ نفر معادل ۱۶٫۸ درصد دارای تحصیلات زیر دیپلم، تعداد ۱۷۲ نفر معادل ۴۳٫۱ درصد دانش آموز و دیپلم، تعداد ۱۴۲ نفر معادل ۳۵٫۶ درصد دانشجوی و لیسانس و تعداد ۱۸ نفر معادل ۴٫۵ درصد دارای تحصیلات فوق لیسانس به بالا بودند.

تعداد ۳۴ نفر معادل ۸٫۵ درصد پاسخگویان دارای هزینه ماهیانه خانواده و یا خانواری کمتر از ۵۹۹ هزار تومان، تعداد ۱۹۱ نفر معادل ۴۷٫۱ درصد بین ۶۰۰ تا ۸۹۹ هزار تومان، تعداد ۷۵ نفر معادل ۱۸٫۸ درصد بین نهصد هزار تا یک میلیون و صد و نود و نه هزار تومان، تعداد ۴۳ نفر معادل ۱۰٫۸ درصد بین یک میلیون و دویست هزار تا یک میلیون و چهارصد نود و نه هزار تومان و تعداد ۵۶ نفر معادل ۱۴ درصد داشتند.

تعداد ۵۵ نفر معادل ۱۳٫۸ درصد پاسخگویان زندگی مجردی و یا باهمخانه، تعداد ۱۳۵ نفر معادل ۳۳٫۸ درصد زندگی با همسر و یا فرزندان و تعداد ۲۰۹ نفر معادل ۵۲٫۴ درصد زندگی با پدر و مادر داشتند.

تعداد ۱۵ نفر معادل ۳٫۸ درصد از نظر وضعیت اقتصادی خود را متعلق به طبقه بالا، تعداد ۹۹ نفر معادل ۲۴٫۸ درصد طبقه متوسط رو به بالا، تعداد ۲۶۱ نفر معادل ۶۵٫۴ درصد طبقه متوسط و تعداد ۲۴ نفر معادل ۶ درصد طبقه متوسط رو به پایین می دانستند.

تعداد ۳۸ نفر معادل ۹٫۵ درصد پاسخگویان نسبت به مطالعه مطبوعات علاقمندی خیلی کم، تعداد ۴۲ نفر معادل ۱۰٫۵ درصد کم، تعداد ۱۱۶ نفر معادل ۲۹٫۱ درصد تا حدی، تعداد ۱۷۴ نفر معادل ۴۳٫۶ درصد زیاد و تعداد ۲۹ نفر معادل ۷٫۳ درصد داشتند.

تعداد ۱۵۴ پاسخگویان معادل ۳۸,۶ درصد در هفته کمتر از ۴۹ دقیقه، تعداد ۴۴ نفر ۱۱ درصد بین ۵۰ تا ۷۹ دقیقه، تعداد ۱۲۳ معادل ۳۰,۸ درصد بین ۸۰ تا ۱۰۹ دقیقه، تعداد ۶۶ نفر معادل ۱۶,۵ درصد بین ۱۱۰ تا ۱۳۹ دقیقه، و تعداد ۱۲ نفر معادل ۳ درصد بیش از ۱۴۰ دقیقه مطبوعات مطالعه می کردند.

بحث و نتیجه گیری

فرضیه اول بین میزان (مدت زمان) استفاده از مطبوعات و اعتماد اجتماعی در بعد خانواده رابطه وجود دارد. برای بررسی نتیجه فرضیه فوق با توجه به اینکه متغیر وابسته (اعتماد اجتماعی در بعد خانواده) در سطح شبه فاصله‌ای و متغیر مستقل (میزان استفاده از مطبوعات) در سطح فاصله‌ای می باشد از ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید این ضریب میزان همبستگی بین دو متغیر فاصله‌ای یا نسبی را محاسبه کرده مقدار آن بین +۱ و -۱ می باشد. نتایج بدست آمده $\text{sig}=0.00$ بیانگر این مطلب می باشد که بین دو متغیر رابطه وجود دارد همچنین میزان $r=0.819$ با توجه به مثبت بودن آن نشان گر آن است که تغییرات در هر دو متغیر بطور هم جهت اتفاق می افتد و با توجه به اینکه سطح r دارای دو ستاره است می توان نتیجه گرفت که این رابطه در سطح ۹۹ درصد دارای اعتبار است. خانواده به عنوان یکی از مهم ترین منابع سرمایه اجتماعی همیشه مد نظر پژوهشگران این حوزه بوده است تا جایی که فوکویاما خانواده را مهم ترین سرمایه اجتماعی و عامل اصلی انباشت و انتقال آن می داند. خانواده از طریق تعاملاتش با نظام های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و مذهبی نه تنها منابع موجود برای افزایش می دهد بلکه به سرمایه اجتماعی موجود برای افزایش کالاها و خدمات عمومی کمک می کند.

اعتماد بنیادین چیزی است که موجد احساس امنیت وجودی بوده و راهبر انسان در نقل و انتقال ها، بحران ها، خطرات حاصل از زندگی اجتماعی و بالاخره کلیه ارتباطات اجتماعی انسان می باشد. «اعتماد بنیادین، در ارتباط با خطرهای احتمالی یا واقعی ناشی از کنش ها و واکنش های متقابل، همچون غربال عمل می کند و بطور کلی پشت بند عاطفی نوعی پوسته محافظ یا پیله حمایتی است که همه افراد عادی در جریان رویارویی با مسایل زندگی روزمره، خود را در پناه آن قرار می دهند. خانواده یک نهاد اصلی جامعه مدنی است. خانواده نقطه تلاقی روندهای گوناگونی است که بر کل جامعه تأثیر می گذارند. برابری فزاینده بین زن و مرد، ورود گسترده زنان به نیروی کار، تغییرات در رفتار زناشویی و انتظارات، دگرگونی رابطه میان خانه و کار از جمله مسائل مهمی است که با نگرش دموکراتیک در نهاد خانواده بایستی

مورد توجه قرار گیرند. خانواده نقطه آغازین شکل‌گیری امنیت وجودی و اعتماد بنیادین است و نیازمند توجه ویژه می‌باشد.

خانواده از طریق تعاملاتش با نظام‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و مذهبی نه تنها منابع موجود برای اعضایش را افزایش می‌دهد بلکه به سرمایه اجتماعی موجود برای افزایش کالاها و خدمات عمومی کمک می‌کند.

فرضیه دوم: بین میزان (مدت زمان) استفاده از مطبوعات و اعتماد اجتماعی در بعد دوستان و آشنایان رابطه وجود دارد.

برای بررسی نتیجه فرضیه فوق با توجه به اینکه متغیر وابسته (اعتماد اجتماعی در بعد دوستان و آشنایان) در سطح شبه‌فاصله‌ای و متغیر مستقل (میزان استفاده از مطبوعات) در سطح فاصله‌ای می‌باشد از ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید این ضریب میزان همبستگی بین دو متغیر فاصله‌ای یا نسبی را محاسبه کرده مقدار آن بین +۱ و -۱ می‌باشد.

نتایج بدست آمده $\text{sig}=0.00$ بیانگر این مطلب می‌باشد که بین دو متغیر رابطه وجود دارد همچنین میزان $r=0.425$ با توجه به مثبت بودن آن نشان‌گر آن است که تغییرات در هر دو متغیر بطور هم جهت اتفاق می‌افتد و با توجه به اینکه سطح r دارای دو ستاره است می‌توان نتیجه گرفت که این رابطه در سطح ۹۹ درصد معنادار است.

پاتنام معتقد است در مناطقی که فاقد هنجارها و شبکه‌های مشارکت مدنی هستند چشم انداز عمل جمعی تیره است. ممکن است تعادل اجتماعی مبتنی بر «عهدشکنی همیشگی» آینده بخش اعظم جهان را که از سرمایه اجتماعی محدودی برخوردارند، رقم بزنند. در این بین «خانواده‌گرایی غیراخلاقی» یکی از پیامدهای مهم فقدان سرمایه اجتماعی محسوب می‌شود. در جنوب ایتالیا این گرایش مشاهده شد.

کلمن معتقد است زمانی که فرد خدمتی را برای دیگری انجام می‌دهد غالباً زمان و یا چیزی است که در آن موقعیت به آن نیاز ندارد. بنابراین عقلانی رفتار کرده و برای رعایت منافع شخصی خدمت مربوطه را انجام می‌دهد تا منفعت حاصله را در زمان و موقعیت مناسب خود دریافت نماید هدف کلمن از وارد کردن ساختار اجتماعی در نظریه اجتماعی بیان و تأکید بر این مطلب است که چگونه انتخابهای افراد تا حد زیادی از هنجارهای اجتماعی، فشار گروه همگنان و عوامل گروهی تأثیر می‌پذیرد. علاوه بر این کلمن معتقد است «سرمایه اجتماعی با کارکردش توصیف می‌شود. سرمایه اجتماعی شیئی واحد نیست، بلکه انواع چیزهای گوناگونی است که دو ویژگی مشترک دارند:

همه آنها شامل جنبه‌ای از یک ساخت اجتماعی هستند و کنش‌های معین افرادی را که در درون ساختار هستند تسهیل می‌کنند.

فرضیه سوم: بین میزان (مدت زمان) استفاده از مطبوعات و اعتماد اجتماعی در بعد گروه‌ها و سازمان‌ها رابطه آماری معنادار وجود دارد.

برای بررسی فرضیه فوق با توجه به اینکه متغیر وابسته (اعتماد اجتماعی در بعد گروه‌ها و سازمان‌ها) در سطح شبه‌فاصله‌ای و متغیر مستقل (میزان استفاده از مطبوعات) در سطح فاصله‌ای می‌باشد از ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردیده است.

نتایج بدست آمده $\text{sig}=0.00$ بیانگر این مطلب می‌باشد که بین دو متغیر رابطه وجود دارد همچنین میزان $r=0.212$ با توجه به مثبت بودن آن نشان‌گر آن است که تغییرات در هر دو متغیر بطور هم جهت اتفاق می‌افتد و با توجه

به اینکه سطح r دارای دو ستاره است می‌توان نتیجه گرفت که این رابطه در سطح ۹۹ درصد دارای اعتبار است. گیدنز معتقد است توسعه امروزین که در گرو مشارکت و حضور مردم در قالب گروه‌های مختلف اجتماعی است، نیازمند وجود اعتماد بین اشخاص و اعتماد به نظام‌های تخصصی است. دایره اعتماد در جوامع سنتی بسیار محدود و با شعاع کم در حد اعضای خانواده و خویشان است و اگر گسترده شود، در این حالت سرمایه اجتماعی مطلوب شکل می‌گیرد در غیر این صورت سرمایه اجتماعی در حد محدود و بسته باقی مانده که در عصر جدید کارایی نخواهد داشت.

پس برای شکل‌گیری سرمایه اجتماعی بعنوان یک سرمایه بنیادین بایستی شعاع اعتماد افزایش یابد و افراد در گروه‌های مختلف غیر خونی و خویشاوندی نیز مشارکت و فعالیت داشته باشند تا ویژگی‌های مطلوب سرمایه اجتماعی یعنی، تسهیل کننده روابط اجتماعی، کاهش هزینه‌های زائد، کاهش نظام دیوانسالاری و بالاخره ارمغان آورنده عدالت و آزادی عیان گردد نکته قابل توجه آن است که با در نظر گرفتن ویژگی‌های اصلی در تعریف گروه یعنی عضویت در گروه، تقسیم کار، اهداف مشترک و سازماندهی، اساساً درک درستی از واژه گروه در بین مخاطبین دیده نشد و عملاً آنها شبه گروه‌هایی مثل جماعت را نیز در دسته گروه‌های واقعی قرار می‌دادند.

فرضیه چهارم: بین اعتماد به مطالب مختلف مطبوعات (اجتماعی - سیاسی - فرهنگی - اقتصادی) و اعتماد اجتماعی در بعد خانواده رابطه وجود دارد.

برای بررسی فرضیه فوق با توجه به اینکه متغیر وابسته (اعتماد به مطالب مختلف مطبوعات - اجتماعی - سیاسی - فرهنگی - اقتصادی) در سطح شبه‌فاصله‌ای و متغیر مستقل (اجتماعی در بعد خانواده) در سطح فاصله‌ای می‌باشد از ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید.

نتایج بدست آمده از آزمون $\text{sig}=0.00$ و میزان $r=0.764$ بیانگر این مطلب می‌باشد که بین دو متغیر رابطه وجود دارد و تغییرات در دو متغیر هم جهت است و این رابطه در سطح اطمینان ۹۹ درصد دارای اعتبار است. دایره اعتمادی که در جوامع سنتی بسیار محدود و با شعاع کم در حد اعضای خانواده و خویشان بوده امروزه بایستی گسترده شود، در این حالت است که سرمایه اجتماعی مطلوب شکل می‌گیرد در غیر این صورت سرمایه اجتماعی در حد محدود و بسته باقی مانده که در عصر جدید کارایی نخواهد داشت

گیدنز جوامع سنتی و مدرن را نسبت به عوامل ایجاد کننده اعتماد از هم متمایز می‌کند و زمینه‌های مساعد ایجاد اعتماد را در فرهنگ‌های سنتی سیستم خویشاوندی - اجتماع محلی و سنت می‌داند و در مقابل در جهان مدرن عقلانیت شیوه‌های زندگی مبتنی بر استدلال، مستندات، محاسبه، تخصص و نظام‌های کارآمد تخصصی را از عوامل مهم در ایجاد اعتماد بین اعضای یک جامعه می‌داند.

امنیت وجودی به وضعیت ذهنی راحت و مناسبی اشاره دارد که در آن فرد به فعالیت‌های بدیهی، در محیطی آشنا و به همراه افراد دیگری که تهدیدی برای او بوجود نمی‌آورند، مشغول است زمانی که فرد می‌داند چگونه به کار خود ادامه دهد، بدون آن که وقفه و مزاحمتی برای او به وجود آید، حالتی ذهنی و روانی در وی بروز می‌کند که این همان امنیت وجودی است»

فرضیه پنجم: بین اعتماد به مطالب مختلف مطبوعات (اجتماعی - سیاسی - فرهنگی - اقتصادی) و اعتماد اجتماعی در بعد دوستان و آشنایان نیز رابطه معنادار وجود دارد.

برای بررسی نتیجه آزمون فرضیه فوق از ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید.

نتایج بدست آمده $\text{sig}=0.001$ بیانگر این مطلب می‌باشد که بین دو متغیر رابطه آماری معناداری در سطح ۹۹ درصد و با هم‌تغییری مثبت وجود دارد. ($r=0.169$) از دید پاتنام سرمایه اجتماعی به خصوصیات از سازمان اجتماعی نظیر شبکه‌ها، هنجارها و اعتماداشاره دارد که همکاری و هماهنگی برای منافع متقابل را تسهیل می‌نماید. سه مؤلفه شبکه‌ها - هنجارهای همیاری و اعتماد به عنوان ویژگی سازمان اجتماعی تعریف شده است. در بحث

شبکه‌ها به ساخت شبکه‌های واقعی و عمودی که به ترتیب روابط مساوات طلب و انحصار طلب را ایجاد می‌نمایند اشاره می‌کند.

فرضیه ششم: بین اعتماد به مطالب مختلف مطبوعات (اجتماعی - سیاسی - فرهنگی - اقتصادی) و اعتماد اجتماعی در بعد گروه‌ها و سازمان‌ها رابطه آماری معنادار وجود ندارد.

برای بررسی این فرضیه با توجه به اینکه متغیر وابسته شبه‌فاصله‌ای و متغیر مستقل (اعتماد اجتماعی در بعد گروه‌ها و سازمان‌ها) شبه‌فاصله‌ای می‌باشد، از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است.

نتایج بدست آمده از $\text{sig}=0.121$ بیانگر این مطلب می‌باشد که بین دو متغیر رابطه وجود ندارد.

فوکویاما تعریف سرمایه اجتماعی به این مفهوم می‌پردازد. «سرمایه اجتماعی را به سادگی می‌توان به عنوان وجود مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش‌های غیررسمی تعریف کرد که اعضای گروهی که همکاری و تعاون میان‌شان مجاز است، در آن سهیم هستند. مشارکت در ارزشها و هنجارها به خودی خود باعث تولید سرمایه اجتماعی نمی‌گردد، چرا که این ارزشها ممکن است ارزشهای منفی باشد. به‌طور مثال جنوب ایتالیا به عنوان منطقه بی‌بهره از سرمایه اجتماعی عمومیت یافته و اعتماد متقابل شناخته شده، اما این بدان معنا نیست که در آنجا هنجارهای اجتماعی قوی و استواری وجود ندارد. (اشاره بر هنجارهای گروه مافیا) بلکه هنجارهای موجود به ارتقاء همکاری اجتماعی کمکی نخواهد کرد.

تمامی گروه‌های اجتماعی دارای میزان خاصی از شعاع اعتمادند که به مفهوم میزان گستردگی دایره همکاری و اعتماد متقابل اعضا یک گروه است. در یک نتیجه‌گیری می‌توان گفت که هر چه یک گروه اجتماعی دارای شعاع اعتماد بالاتری باشد، سرمایه اجتماعی بیشتری نیز خواهد داشت. چنانچه یک گروه اجتماعی برون‌گرای مثبتی نسبت به اعضای گروه‌های دیگر نیز داشته باشد، شعاع اعتماد این گروه از حد داخلی آن نیز فراتر می‌رود.

بنابراین در این فرهنگها، شرکت‌ها عمدتاً ماهیت خانوادگی داشته و به ندرت از محدوده اولیه خود بزرگتر می‌شوند. این امر باعث می‌شود که فعالیت آن شرکت‌ها محدود شده و به احتمال زیاد عمر آنها نیز کوتاه گردد و در نسل‌های بعدی این خانواده‌ها، از بین بروند. نقش اصلی در اقتصاد این کشورها بر عهده سرمایه اجتماعی و شعاع اعتماد موجود در روابط تجاری و تبادلات بین شبکه‌های اعتماد خانوادگی است.

در این بین مطبوعات نقش مهمی در اعتلای سرمایه اجتماعی می‌توانند ایفا کنند مطبوعات با بیان قوانین و مقررات اجتماعی و بسط و گسترش فرهنگ اعتماد با توجه به قوانین موجود در این بین عامل مهمی هستند.

پیشنهادهای تحقیق

پیشنهادهای کاربردی تحقیق

۱- گسترش فرهنگ اعتماد سازی: مطبوعات می توانند با توجه به رسالت آگاهی رسانی خود نقش مهمی در گسترش فرهنگ اعتماد سازی در جامعه بر عهده بگیرند. یکی از زمینه های اعتماد سازی در جامعه آگاهی از حق و حقوق قانونی شهروندی است مطبوعات با بیان این مطالب به صورت ساده و قابل فهم نقش انکار ناپذیری می توانند در این حوزه داشته باشند.

۲- تشکیل گروههای اجتماعی: از آنجا که جوانان قشر عظیمی از جامعه امروز ما را تشکیل می دهند تشکیل گروههای داوطلبانه می تواند کمک شایانی به تقویت روحیه اعتماد و مشارکت در بین آنها بنماید.

پیشنهادهایی برای سایر پژوهشگران

۱- همکاری با دیگر محققین: سرمایه اجتماعی موضوعی ست چندوجهی اگر پژوهشگران حوزه های مختلف در جهت بررسی آن با یکدیگر همکاری کنند بالطبع بهتر می توانند به بررسی و آزمون فرضیات پرداخته و به پاسخ سوالات خود دست یابند.

۲- استفاده از منابع جدید: در دنیای امروز که استفاده از پژوهش ها و ابزارهای کیفی جدید و به روز امری اجتناب ناپذیر است، به پژوهشگران حوزه سرمایه اجتماعی توصیه می شود. از این منابع که عموماً در بانکهای اطلاعاتی مراکز پژوهشی دنیا وجود دارد استفاده نمایند.

محدودیتهای تحقیق

هر تحقیقی عموماً با مشکلاتی مواجه می شود. و مشکلات تحقیق عموماً یا به جمع آوری اطلاعات از مراکز و نهادهای علمی باز می گردد و یا مربوط به جامعه آماری مورد نظر می باشد.

در تحقیق حاضر یکی از مشکلات اساسی عدم دسترسی آسان به تحقیقات پیشین و مشخص نبودن محل نگهداری این تحقیقات بود که در چنین مواقعی پژوهشگر می بایست با دقت و حوصله در جستجوی این اسناد و مدارک در مراکز مختلف باشد و حتی در مواقعی ممکن است که تحقیق با ارزشی در زمینه سرمایه اجتماعی انجام شده باشد لیکن این تحقیق در دسترس محققان قرار نگیرد و حتی کسی از وجود آن اطلاعی نداشته باشد یکی دیگر از مشکلات این تحقیق آمار دقیق جمعیتی شهر تهران و بعضاً تفاوتهای آماری بود.

منابع و مأخذ فارسی

اختر محقق، مهدی. (۱۳۸۵). سرمایه اجتماعی. تهران.

ریتز، جورج. (۱۳۸۰) نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.

ساروخانی، باقر. (۱۳۷۰). روشهای تحقیق در علوم اجتماعی. جلد دوم، تهران: نشر پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی،

طوسی، محمد علی. (۱۳۷۰). مشارکت در مالکیت و مدیریت. انتشارات مرکز آموزش مدیریت دولتی، تهران.

فوکویاما، فرانسیس، (۱۳۷۹). پایان نظم، سرمایه اجتماعی و حفظ آن. ترجمه غلامعباس توسلی، تهران: نشر جامعه ایرانیان.

گیدنز، آنتونی (۱۳۷۷). پیامدهای مدرنیته. ترجمه محسن ثلاثی، تهران: نشر مرکز.